

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

”De något svagare barnen”

En diskursanalys om diagnos- och bedömningsmaterial i
förskolan

Mia Kylli Persson

Examensarbete:	15 hp
Program:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2012
Handledare:	Staffan Stukát
Examinator:	Eva Gannerud
Rapport nr:	VT12-IPS-09 SPP600

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Specialpedagogiska programmet, SPP600
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt/2012
Handledare:	Staffan Stukát
Examinator:	Eva Gannerud
Rapport nr:	VT12-IPS-09 SPP600
Nyckelord:	Kritisk diskursanalys, diagnos, bedömning, TRAS, förskola

Syfte:

I förskolan används diagnos- och bedömningsmaterial för att dokumentera barn utveckling.. Ett vanligt förekommande material är TRAS- Tidig Registrering Av Språk som används till att kartlägga barns språkliga utveckling. Studien syftar till att synliggöra och analysera hur barn som anses ha språksvårigheter beskrivs i TRAS materialet. Frågeställningarna i studien är:

Vilka identitetspositioner finns i TRAS materialet?

Hur beskrivs åtgärder som föreslås för barn som anses ha språksvårigheter?

Hur legitimeras användandet av TRAS i förskolan?

Teoretisk ram och genomförande:

Kritisk diskursanalys har använts i studien. Winther Jörgensen och Phillips (2000) menar att i diskursanalys hör teori och metod samman där socialkonstruktivism är grunden. Det finns ingen absolut sanning utan det finns istället olika sätt att förstå världen. I en diskurs innehar människor olika positioner av makt och allt förklaras och kategoriseras på ett särskilt sätt. Den kritisk diskursanalys visar på de olika förhållande av makt och identiteter i syfte att synliggöra och på så vis skapa möjlighet till att förändra ojämlikhet. Texter ses som återskapande eller nyskapande av diskurser. TRAS har studerats som en text där makt och identiteter lyfts fram.

Resultat:

Barn som anses ha språksvårigheter beskrivs vara i negativa ordalag efter egenskaper. Jämförelse med det som anses vara den normala språkutvecklingen används. TRAS materialet utgår ifrån att synliggörandet av svårigheter skapar möjligheter till rätt stöd. Åtgärder för barn som anses ha språksvårigheter beskrivs likt det kompensatoriska perspektivet (Nilholm, 2007) där barnet behöver ”hjälp” och ska kompenseras för sina svårigheter. Svårigheten förläggs hos individen och omgivningens påverkan bortses ifrån. Pedagoger i förskolan har makt att på kort tid bedöma vilka barn som har språksvårigheter.

Förord

Jag anser att det skrivna ordet är mäktigt. En skrivelse finns för att förmedla något och samtidigt som orden läses erbjuds en verklighet och ett sätt att se på världen ur författarens ögon. En text ska läsas av andra människor och kan tolkas på en rad olika vis. Denna uppsats har fått mig att ännu en gång reflektera över vad som skrivs i olika texter och hur viktigt det blir att verkligen uttrycka det som ska uttryckas. Jag har analyserat *ett* sätt att se på barn som anses ha svårigheter i sin språkutveckling. Det har stundtals varit svårt men ändå intressant och jag har fortsatt och nu fått ihop en skrivelse, en text, som ska ut till allmänheten och tolkas av andra.

Jag vill tacka min handledare, Staffan Stukát, för kloka råd som bistått mig på vägen till ett färdigt examensarbete. Naturligtvis vill jag också tacka min familj, min man och våra två söner som gett mig tid och självförtroende under skrivandet.

Falkenberg, våren 2012-05-21

Mia Kylli Persson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning 1

1. Bakgrund 2

2. Syfte och frågeställning 4

3. Tidigare forskning och litteraturgenomgång 5

- 3.1 Dokumentation i förskolan 5
- 3.2 Individuell dokumentation i förskolan och skolan 6
- 3.3 Sammanfattning av dokumentation 8
- 3.4 Diagnos - och bedömningsmaterial förskolan 8
- 3.5 TRAS - Tidig Registrering Av Språk 8
- 3.6 Specialpedagogiska perspektiv 10

4. Styrdokument och myndighetstext om dokumentation i förskolan 12

5. Teoretisk ram 14

- 5.1 Diskursanalys 14
 - 5.1.1 Kritisk diskursanalys 14
- 5.2 Genomförande av studie 17
- 5.3 Val av material 17
- 5.4 Studiens tillförlitlighet 17
- 5.5 Etiska principer 18

6. Resultat 18

- 6.1 Barn som anses ha språksvårigheter 18
- 6.2 Åtgärder för barn som anses ha språksvårigheter 20
- 6.3 Hur legitimeras TRAS? 22
- 6.4 Sammanfattning av resultat 24

7. Diskussion 25

- 7.1 Metoddiskussion 25
- 7.2 Resultatdiskussion 26
 - 7.2.1 Normalitet och identitet 26
 - 7.2.2 Legitimering, makt och kunskap 27
- 7.3 Slutord 28
- 7.4 Specialpedagogisk implikation och förslag till fortsatt forskning 29

Referenslista 30

1 Bakgrund

Skolverkets (2008) nationella utvärdering av förskolan *Tio år efter förskolereformen* tar upp diagnos – och bedömningsmaterial i förskolan. Utvärderingen visar att användning av diagnos och bedömningsmaterial har ökat i förskolorna i Sverige i samband med att många kommuner satsar på arbete med språkutveckling. Skolverket menar att det finns en risk för att enskilda barns prestationer bedöms istället för att skapa underlag för utveckling av verksamheten. I den reviderade läroplanen (Lpfö98) finns ingen metod för att dokumentera barns lärande. Är tanken att det är upp till pedagogerna att hitta metoder och material?

I Skolverkets (2008) nationella utvärdering diskuteras TRAS - Tidig Registrering Av Språkutveckling som är ett diagnos- och bedömningsmaterial som handlar om att dokumentera och registrera språkutveckling. En första överblick av handboken i TRAS materialet visar att barn som anses ha språksvårigheter beskrivs som "De något svagare barnen" (s.85). Är det så här beskrivningen är i TRAS eller är det en enda formulering som beskriver i negativ värdering? Det blir även intressant att se vad som ska registreras och hur normen för språkutveckling framställs. Det finns även en angelägenhet att undersöka vilka specialpedagogiska perspektiv som TRAS erbjuder samt vilka identitetspositioner som uppstår mellan barn, pedagoger och möjligen föräldrar. Då åtgärder beskrivs kan det synas ett perspektiv som möjliggör eller skapar begränsningar för barnen. De perspektiv som finns erbjuds till läsaren och jag ser det som viktigt att klargöra för att kunna kritiskt granska ett material som används på så många förskolor i min kommun och i resterande Sverige

Tyvärr kan jag se att diskussionerna allt för ofta handlat om *hur* dokumentation ska ske i förskolorna och inte alls *vad* som ska dokumenteras eller hur det påverkar barn och föräldrar. Dessvärre är min erfarenhet att den dokumentation som sker i förskolan sällan granskas eller ens diskuteras bland kollegor. Diskussioner om hur dokumentationen påverkar barnen och vad pedagogers ord ger för bild av barnet förekommer inte i min arbetsmiljö. TRAS bygger på att pedagoger ska bedöma var barnet står i sin språkliga utveckling. Barnet får en egen TRAS mapp där utvecklingen registreras - det blir en individuell bedömning av alla barn på förskolan.

I den kommun där jag arbetar används TRAS vid samtliga förskolor. Det finns en ikon på kommunens intranät där pedagoger kan tipsa varandra hur de ska arbeta med TRAS och där även förslag på hur föräldrar involveras. Föräldrar ska få sitt barns språkutveckling presenterad efter cirklar ritade efter ålder. Försättningsvis diskuteras att cirklarna även visas vid överlämning till skolan. TRAS är således ett väl inarbetat material i min kommun och några reflektioner om hur dokumentationen påverkar barnet eller barnets situation finns inte.

Skolverkets *Tio år efter förskolereformen* (2008) visar även på ett stort användande av TRAS där av 100 undersökta kommuner använde 60 kommuner bedömningsmaterial för språkutveckling. Av de 60 kommunerna menade flertalet att de använde TRAS. Någon form av bedömningsmaterial är således vanligt förekommande på förskolor i landet. Läroplanen för förskolan (Lpfö98) menar att utvärdering ska ske för att se om verksamheten håller den kvalitet som krävs och samtidigt förklaras att varje barns utveckling ska följas. Trots detta används olika diagnos – och bedömningsmaterial och då bör det ske någon form av legitimering av materialet, någon sorts övertygelse om varför materialet är bra för förskolan.

Min tanke är att då språkutveckling ska registreras finns också risk för att avvikelser registreras. Min studie utgår ifrån att den syn på avvikelser som råder i TRAS materialet

riskerar att överföras på verksamheten, dess barn och föräldrar dessutom antas att hur barn beskrivs påverkar vilken roll och identitet barnet får.

2.SYFTE

Att undersöka vilka identitetspositioner som skapas i TRAS materialet samt studera hur författarna legitimerar användandet av TRAS i förskolan.

Frågeställningar

Vilka identiteter konstrueras för barn med språksvårigheter i TRAS materialet?

Hur beskrivs åtgärder som föreslås för barn med språksvårigheter?

Hur legitimerar författarna användandet av TRAS materialet?

3 Tidigare forskning och Litteraturgenomgång

Nedan redovisas forskning och litteratur om dokumentation av barn i förskola men även skola då gemensamma paralleller kan ses då förskolan är en del av utbildningssystemet. Först presenteras pedagogisk dokumentation då observationsmaterialet TRAS beskrivs som en del i dokumentationsarbetet. Då studien utgår ifrån att val av perspektiv påverkar synen på barn och språksvårigheter presenteras även perspektiv inom forskning om specialpedagogik.

3.1 Dokumentation i förskolan

Förskolan fick en läroplan 1998(Lpfö98) och dessutom skedde ännu en viktig förändring inom förskolan historia då läroplanen reviderades. Ett nytt avsnitt om utvärdering lades till där det tydligare förklaras att pedagoger ska följa barns utveckling. Vallberg Roth (2010) menar att det enligt läroplanen innebär att förskolor är tvungna att systematiskt dokumentera även om läroplanen inte anger hur pedagogerna ska dokumentera.

Det finns en osäkerhet på förskolorna gällande *hur* dokumentation ska ske men även *vad* som ska dokumenteras. I Ann-Charlotte Lindgrens (2006) magisteruppsats om pedagogisk dokumentation i förskolan visar resultatet på:

Att förskolan fortfarande vilar tungt på en utvecklingspsykologisk teorigrund, vilket får pedagogiska och didaktiska konsekvenser så till vida att barns utveckling ses och bedöms ur ett individualistiskt perspektiv, trots läroplanens interaktionistiska och kontextuella teorier. (s. 57)

Detta visar på att det finns en stor risk att bedömningar av individuell karaktär är ett rådande inslag i förskolan. Lindgren anser även att individuella utvecklingsplanernas utformning utgör en risk för att exkludera barn och fokusera på brister.

I Lindgrens studie beskriver de tillfrågade pedagogerna att barnen lätt följer det som pedagogerna anser vara rätt. Pedagogerna har då stor makt att skapa åsikt om vad som anses normalt eller avvikande. Dokumentation ger de vuxna makt att definiera och barnen positioneras i lägre rang än de vuxna. De åsikter om vilka barn som är i behov av särskilt stöd fångas upp av övriga barn på förskolan och negativa identiteter riskerar att bildas.

Även Palla (2011) beskriver i sin avhandling om barn i behov av särskilt stöd hur pedagogerna tar en maktposition i att bestämma vem som är avvikande och speciell.

Synliggörandet kan presenteras uppfattas som en rättighet, men är också något ofrånkomligt för barnet i förskolan (Palla, 2011 s.159).

Barn eller föräldrar har inte möjlighet att avstå ifrån dokumentation. Det är något obligatoriskt att bli dokumenterad i förskolan och det finns inga möjligheter att ställa sig utanför observationen. Barn i förskolan är således ständigt observerade och allt de gör kan dokumenteras utan att de vet eller har möjlighet att påverka det som antecknas. Den som observerar påverkar även vad som dokumenteras. Persson och Wiklund (2007) beskriver ett tematiskt arbete i en förskoleklass där dokumentation är en viktig del.

”Vi lärare blir själva delaktiga i observationen och påverkar den, liksom den påverkar oss på så sätt att vi uppmärksammar eller lägger tonvikten på olika händelser eller aktiviteter.” (s.29)

Det blir följaktligen viktigt att pedagogen reflekterar över sin roll i den dokumentation som sker. Vidare menar även Persson och Wiklund (2007) att pedagogen utser vad som är tillräckligt viktigt för att sparas och vad som inte tas med i dokumentationen. Vid en observation tolkar observatören det som sker och det bör tas i beaktande att den tolkningen är personlig, en annan människa kanske skulle tolka på ett annat sätt.

Samtidigt ger dokumentation en möjlighet för pedagoger att se verksamheten. Pedagogisk dokumentation kan bli ett arbetsverktyg för pedagogerna. Den barnsyn som finns bland pedagoger på förskolan blir tydlig genom dokumentation. Lenz Taguchi (2011), anser att samhällets konstruktioner och de diskurser som vetenskapen presenterar påverkar pedagogers barnsyn.

..syfte med pedagogisk dokumentation är att försöka synliggöra dessa konstruktioner, så att man som pedagog kan öppna sig för nya konstruktioner.(s.19)

Pedagogisk dokumentation anses sålunda vara ett verktyg för att pedagogerna ska bli medvetna om vad som styr deras barnsyn istället för att dokumentera enskilda barns färdigheter. Genom att studera dokumentationen finns möjlighet att göra ett aktivt val om hur arbetet ska genomföras och hur verksamheten ska utformas. Det blir då viktigt att se på hela barngruppen och verksamhetens karaktär. Elfström (2005) anser att varje då individ som ska dokumenteras är unik kan det inte finnas färdiga mallar att använda. Därför måste varje dokumentation vara av individuell karaktär. Dessutom pekar Elfström på att dokumentation måste visa på hur verksamheten möter barnets krav.

”Men så fort vi frågar: Hur visar barnet intresse för bokstäver och siffror? Måste vi också fråga: Vilka möjligheter har barnet att vara intresserad av bokstäver och siffror i vår verksamhet?” (s.147)

Det finns då en stark förbindelse mellan att dokumentera barnets utveckling men samtidigt se på om förskolan erbjuder verksamhet som möjliggör utveckling. Det går inte att mäta barns utveckling utan att förskolan har gjort utvecklingen möjlig. Således kan det inte förväntas att barn skaffat sig kunskaper som inte förskolan erbjudit.

3.2 Individuell dokumentation i förskolan och skolan

Språkforskarna Lindö (2010) och Häggström (2010) visar på vikten av att barns språksvårigheter upptäcks tidigt för att rätt stöd ska erbjudas. Häggström förklarar att ett standardiserat test kan vara bra om pedagogen vill få en överblick om gruppens språkliga utvecklingsläge. Med utgångspunkt i resultaten kan en enskild kartläggning genomföras. Häggström påpekar däremot noga att ett test inte ger en helhetsbild av barnet utan bör kombineras med andra observationer och reflektioner. Vidare menas att varje pedagog måste ta ställning till vad dokumentationen ska ge och syftet bör vara att utveckla arbetssätt för att stödja barnet. Ett material i syfte att kartlägga barn individuella språkliga utveckling, TRAS – Tidig Registrering Av Språk beskrivs av Lindö (2010) som ett *utvärderingsmaterial*. Lindö menar att utvärderingsmaterial är användbara arbetsmaterial men samtidigt ska fokus läggas

på att åtgärder ska utvecklas för barn med språksvårigheter. Det är i verksamhetens utformning som svaret till svårigheten ska sökas.

Elevplaner är en form av individuell dokumentation som finns i skolans värld. Andreasson (2007) menar att i elevplaner beskrivs barns svårigheter som överskridande av gränser där skolan står för vad som är riktigt. Det handlar om beteende som enligt skolans normer inte är passande. Elevplanerna fokuserar på att eleverna ska påverkas till att agera efter det skolan anser vara det rätta sättet för att klara sig i samhället. I Andreassons avhandling avgör pedagogerna vilka elever som är i behov av stöd. Pedagogerna har således även makt att avgöra vem som har rätt till stöd. Genom skolans kultur och tradition som råder för vad som anses normalt fastställs hur en elev ska agera i skolan. Det finns normer i skolan som utesluter vissa och innesluter andra barn. Individuella egenskaper beskrivs utan förklaring till i vilka sammanhang svårigheter uppträder. Andreasson menar att det finns risk att elevernas anses ha brister som ser ut att finnas i alla situationer och även följer med hela skolgången. Elevens svårighet blir till en sanning. Andreassons studie av elevplaner i skolan visar att elever med behov av särskilt stöd beskrivs utifrån hur de *inte* är i jämförelse med *idealeleven*. Elevernas identiteter skapas genom att deras brister beskrivs. De svårigheter som framställs i studiens elevplaner skiljer mot det som skolan anser vara idealeleven. Kategorier som skapas i dokumentationen möjliggör inkludering av vissa barn men samtidigt utesluts andra barn som inte anses passa in.

Dessutom kan dokumentationen av avvikelser försvaras genom att pedagoger anser det gagna barnet. Det kan anses viktigt att synliggöra svårigheter för att kunna stödja på rätt vis. Lutz (2009) genomförde en studie i förskolor om kategorisering av barn i behov av särskilt stöd. Pedagogerna menade att det var viktigt att barn i behov av särskilt stöd klassificerades eftersom klassificering gav möjlighet till att pedagogerna skulle få riktlinjer för sitt arbete med barnet. Det gav även möjlighet att planera extra tid till barnet då den vardagliga verksamheten inte kunde erbjuda tillräckligt för barnets utveckling. Ansökan om resurs grundade sig på den sistnämnda anledningen. Kategorisering gav större möjligheter till resurser. Ett tydliggörande av vilket stöd som krävdes fungerade då som motivation för att barnet skulle få stöd men samtidigt skulle pedagogernas situation underlättas genom mer resurs i form av råd men även fler pedagoger kunde anställas. Pedagogerna menade att det var en fördel att synliggöra svårigheter både för barnet men även för pedagogernas arbetssituation.

Lutz (2009) studerade även ansökningarna om resurs för förskolebarn i en stadsdel. Av de 27 ansökningar som beviljades resurs tog så många som 24 upp språket som svårighet som krävde extra stöd. I ansökningarna beskrivs språksvårigheterna ha lett till samspelssvårigheter, frustration hos barnet och omgivningen. Även att barnet råkat ut för kränkningar ifrån andra barn beskrivs och orsaken förklaras med barnets språksvårigheter. Om stöd i form av resurs kan erhållas kan således barn utsatthet minskas. I ansökningarna föreslås åtgärderna vara en resurs i form av en extra pedagog som ska arbeta med att stödja barnet i samspelssituationer men även arbeta med olika bildmaterial enskilt med barnet. Följaktligen har dokumentation av språksvårigheter ett syfte av att skaffa resurser men som ska arbeta med individen men inte med gruppen.

Dokumentation av barns svårigheter kan även vara ett sätt för pedagogen att stärka sin yrkesroll. Elfström (2005) fann i sin forskning om individuella utvecklingsplaner att pedagoger blev stärkta i sin yrkesroll genom att dokumentera varje enskilt barn i förskolan. Pedagogerna menade att dokumentation skapar "... en tillfredsställelse att veta att man gör ett

viktigt jobb” och även att ”..de som pedagoger har fått en höjd status”. (s.133)
Dokumentation kan skapa ett slags betyg på hur väl pedagogen genomfört sitt arbete.

3.3 Sammanfattning av dokumentation

Det kan sägas att studier av dokumentation i förskola och skola visar på att barnets svårigheter och avvikelser riskerar att synliggöras. (Lindgren, 2006). Andreassons (2006) studie visar att barn beskrivs i skolans individuella planer även efter personliga egenskaper och negativa identiteter riskerar att skapas. Däremot kan observationer och dokumentation kan fungera som ett verktyg till att barn får det stöd och de utmaningar som behövs men är samtidigt något tvunget som varken barn eller föräldrar kan välja bort. (Palla, 2011)

Elfströms (2005) studie visar även på att dokumentation är ett bevis på pedagogers status och ett kvitto på att arbetet utförs väl. Dokumentation beskrivs även syfta till att synliggöra verksamhetens kvalitet och den barnsyn som gäller och kan då i förlängningen leda till en positiv utveckling.(Lenz Taguchi, 2011)

3.4 Diagnos- och bedömningsmaterial i förskolan

I Skolverkets (2008) nationella utvärdering visas på att de undersökta kommunerna använde diagnos- och bedömningsmaterial i stor utsträckning. Materialet syftar till att kartlägga språk-, matematisk- och läsutveckling. I Skolverkets tabell står avdelningen *Annat* för relationsutvecklingschema (RUS), Kontrollerad teckningsiakttagelse (KTI), barnobservationer och test utfört av psykolog hos barnavårdcentralen.

Tabell 1. Användning av diagnos- och bedömningsmaterial i Skolverkets (2008:78) nationella utvärdering. Tabellen redovisas i procent.

	På samtliga förskolor	På flertalet förskolor	På några förskolor	Inte alls	Vet ej	Totalt
Språkutveckling	37	23	19	16	5	100
Social utveckling	25	21	12	32	10	100
Läsutveckling	13	16	13	44	13	100
Matematisk utveckling	8	15	25	41	12	100
Annat	25	12	3	43	18	100

Tabellen visar på störst användning av diagnos- och bedömningsmaterial för språkutveckling. Då kommunerna svarade på frågorna beskrevs att TRAS- Tidig Registrering Av Språkutveckling brukades på flertalet förskolor.

3.5 TRAS Tidig Registrering Av Språk

En presentation av TRAS och beskrivning av materialets olika delar.

TRAS står för Tidig Registrering Av Språk. Det är ett material som ska användas som hjälpmedel för att dokumentera och observera barns språkutveckling i förskolan. Materialet är producerat i Norge och projektet påbörjades år 2000. Översättning av boken ifrån norska till svenska har skett av Anita Ekesund, talpedagog, på uppdrag av TRAS- gruppen i Norge år 2004. TRAS materialet består av en handbok på 131 sidor och en folder som är ett schema som personalen ska fylla i.

Bakgrunden till TRAS beskrivs vara ett samarbetsprojekt mellan institutionen för specialpedagogik vid universitetet i Oslo, Bredtvedt kompetansesenter, Eikelund kompetansesenter, Senter for atferdsforskning (beteendevetenskaplig forskning) och Senter for leseforskning. Representanter ifrån de olika institutionerna bildade en grupp och författade TRAS materialet. Espenakk, Klepstadt Faerevaag, Grove och Löge är verksamma inom logopedi. Frost och Gees Solheim är psykologer. Horn är förskollärare och Wagner undervisar blivande förskollärare i barns språkutveckling. I förordet beskrivs att handboken är ett samarbete och varje del bidrar till helheten. Alla författarna är överrens om det material som finns i handboken och uttrycker att det står för en gemensam åsikt om innehållet i TRAS -materialet. Författarna menade att barn med språksvårigheter ofta får stöd långt senare än de borde. Syftet med TRAS beskrivs vara att skapa möjligheter för att upptäcka språksvårigheter i förskolan på ett tidigt stadium. Enkäter skickades ut till förskolor och även till institutioner som har förskollärarytbildning. Frågor om rutiner för registrering av barns språk ställdes till förskolorna. Till förskollärarytbildarna ställdes frågor om omfattning, i timmar, av tid som ägnas åt språk- och talsvårigheter. 272 förskollärare svarade på enkäten och 16 institutioner redovisade antalet timmar som ägnades åt språk. Enkäterna visade på att förskolorna i Norge behövde rutiner för kartläggning av språk samt att i utbildningen av förskollärare ansågs resultatet visa på att det ägnades för lite tid till studier om språksvårigheter. TRAS materialet utgår ifrån det som beskrivs vara

”de traditionella områdena som är relevanta när det gäller språk; språkförståelse, uttal, ordproduktion, meningsbyggnad och språklig medvetenhet.” (s.12)

Då de olika områdena observeras menar författarna att även barnets uppmärksamhet kommer att bli tydlig. Uppmärksamhet beskrivs vara en grund till språkutveckling.

TRAS beskrivs år 2002 använts på 700 norska förskolebarn och i inledningsskedet lät författarna en pilotgrupp bestående av förskollärare prova materialet. Förskollärare i pilotgruppen menar att materialet förenklat deras arbete med att registrera barns språkutveckling samt ”ger en god grund för differentiering av språkutveckling på olika åldersnivåer.” (s.13). Vidare menas att TRAS kan ge stöd då andra yrkesgrupper behöver kontaktas angående barns språkutveckling.

Grunden i skapandet av TRAS förklaras vara ett antagande som bygger på att barns språkutveckling är beroende av barnets ålder. ”Dessa åldersrelaterade antaganden är baserade på erfarenhet från språkvetenskap, småbarnspedagogik och utvecklingspsykologi.” (s.16) Pilotgruppens åsikter om TRAS förklaras även stödja de vetenskapliga belägg som åsyftas.

Handboken

Handboken är uppdelad i tre delar. Första delen beskriver TRAS – projektet, dess bakgrund samt hur materialet är tänkt att användas och av vilka. Författarna redogör för sina åsikter om varför de anser tidig registrering av språk är viktigt samt hur validitet och reliabilitet säkrats.

Andra delen inleder med ett kapitel som tar upp språkutveckling generellt, pragmatik samt barn med språksvårigheter. Sedan följer kapitel om språkutvecklingens olika delar såsom, samspel, kommunikation, uppmärksamhet, språkförståelse, språklig medvetenhet, uttal ordproduktion och meningsbyggnad. Varje kapitel ger en beskrivning om vad avsnittet handlar om och vilka svårigheter som kan uppstå för barn samt vilka åtgärder som föreslås. Sista delen tar upp TRAS som ett medel för att höja kompetensen hos personal som arbetar i förskolan. En utvärdering av ett projekt där en förskola arbetat med TRAS diskuteras. Avsnittet beskriver resultatet av projektet om barns språkutveckling.

Schema

Schemat för registrering av barns språkutveckling har en framsida där riktlinjer för ifyllnad av schemat presenteras samt hur ofta schemat ska användas. Det finns rader för att fylla i barnets namn och födelsedata. På framsidan står det att schemat förutsätter en användning av handboken. I uppslaget finns en cirkel som är uppdelad i delar likt tårtbitar som representerar de olika kapitlen om språkutveckling som tas upp i andra delen av handboken. Varje tårtbit är uppdelad i tre delar efter ålder där första delen representerar barn i åldern två till tre år, andra delen är tre till fyra år och tredje delen är fyra till fem år. Varje åldersdel är ytterligare uppdelad i tre fält. Dessutom finns frågor till varje språkutvecklingsområde. Det är tre frågorna hör ihop med de tre fält som varje ålder är indelad efter.

På baksidan finns ett rutfält där kategorier som datum, ålder, signatur, kommentarer och åtgärder kan fyllas i.

3.6 Specialpedagogiska perspektiv

Nilholm (2007) beskriver tre olika perspektiv om specialpedagogisk forskning i Sverige, kompensatoriska -, kritiska - och dilemmaperspektivet. Definitionen av vad som separerar de olika perspektiven förklaras av Nilholm som ”.Vad man betraktar som problematiskt” (s. 18). Utformandet av åtgärder påverkas även av vilket perspektiv som tas i anspråk.

Kompensatoriskt perspektiv

Nilholm (2007) menar att ”Den grundläggande idén i ett kompensatoriskt perspektiv är att kompensera individer för deras problem.” (s.24) Det blir viktigt att diagnosticera för att kompensera problem och specialpedagogiska insatser riktas mot individer.

Det skapas system för att beskriva hur stor avvikelse som krävs för att kategoriseras till de olika diagnoser som finns. Olika testmaterial blir verktyg som ger en bild av vad individens svårighet är och vilken grupp individen passar in i. Diagnoser kan vara till exempel vara *Downs syndrom* men även *dyslexi* ses som en slags diagnos. I det kompensatoriska perspektivet söks förklaringar till svårigheter ofta i medicinsk bakgrund. Med exemplet läs- och skrivsvårigheter som diagnosticerats som dyslexi finns förklaringar till svårighet i neurologiska termer där genetik spelar en avgörande roll. Forskning om hjärnan och dess avvikelser hos individer med dyslexi har skapat förklaringar till svårigheterna.

I val av åtgärder och vilken påverkan diagnosticering får menar Nilholm att det uteslutande handlar om att kompensera barnet för dess svårigheter. Forskning om till exempel dyslexi har visat att svårigheter med fonologi, det vill säga språkljud är centralt. Den pedagogiska följden av dyslexi blir således att träna språkljud för att kompensera för svårigheten hos individen.

Diagnosticering för att differentiera vissa individer ses som ett brukbart system för att arbeta med svårigheter.

Det kritiska perspektivet

Kritiken i det kritiska perspektivet består av det kompensatoriska perspektivet förläggande av problemet hos individen. Anledning till svårigheter som barn uppvisar ska sökas utanför barnet. Den variation som finns hos människor ska snarare ses som en tillgång istället för brist. Exempel tas om att skolan ska kunna möta alla individer.

Det kompensatoriska perspektivets syn på vikten av diagnosticering kritiseras och man menar att det istället leder till att problemet läggs på individen och skapar en känsla av oduglighet hos individen. Nilholm beskriver Skrtics synpunkt på att diagnosticering endast är en fördel för omgivningen som då inte behöver ändra på något – det är barnet som ska anpassas. Vidare består kritiken av att man menar att det inte finns vetenskapliga belägg för att specialpedagogiska åtgärder som bygger på diagnosticering ger säkra resultat utan snarare leder till att skilja ut vissa individer.

Det skapas en makt i definiering av grupper som exempelvis ADHD. Det är de professionella människorna som skapar grupper och får makt att diagnosticera. Negativa identiteter kan uppstå. Det kritiska perspektivet beskriver specialpedagogik till stor del som en följd av att skolan inte klarat av att möta alla elever och skapa en skola som passar alla.

Det gemensamma är tanken på att specialpedagogik uppstår till följd av olika sociala processer, såsom sociokulturellt förtryck, professionellas intressen och skolans misslyckande, vilket implicerar att om sociala förändringar sker så kan specialpedagogiken nedmonteras och upphöra. (s.59)

Kritiken består i att specialpedagogiken skapar ett framhållande av avvikelser. En skola ska kunna bemöta alla barn.

Dilemmaperspektivet

I kritiken av det kritiska perspektivet har ytterligare ett inte så vanligt perspektiv skapats, dilemmaperspektivet. Nilholm beskriver dilemmaperspektivet utifrån att ”.. ett centralt antagande i perspektivet är att moderna utbildningssystem står inför vissa grundläggande dilemman.” (s.61) Det finns ständiga dilemman att ta hänsyn till. De dilemman som möts kräver ställningstagande men det finns inga säkra svar. Nilholm beskriver tre dilemman som skolan kan möta och behöver ta ställning till. Det första dilemman är om elever i skolan ska kategoriseras eller inte. I det kompensatoriska perspektivet ska olikheter identifieras och diagnosticeras men i dilemmaperspektivet menar man att det är viktigt att se vilka dilemman som kan uppstå. En individ att utveckla negativ identitet och särskiljas men det finns även risk för att eleven inte får det stöd den behöver ifall inte svårigheten identifieras. Det andra dilemman fokuserar på hur barn i behov av särskilt stöd ska ses som olikheter eller som brister. Det finns ett dilemma mellan att se alla olikheter som en resurs och bemöta att samtidigt i skolans värld värdesätts vissa färdigheter. Tredje dilemman syftar till frågan om individen eller miljön ska anpassas. Om svårigheten anses finnas hos individen kommer åtgärder handla om individen. Det är viktigt att även ta hänsyn till skolans demokratiska uppdrag. Då elever i det kompensatoriska perspektivet ska anpassas till skolan diskuteras inte skolans demokrati och om miljön kan anpassas istället.

Sammanfattning av perspektiv

Nilholm (2007) att grunden i det kompensatoriska perspektivet utgår ifrån att diagnosticera barn i grupper som uppvisar samma typ av svårigheter. Problem förklaras biologisk och vad som räknas som normalitet eller inte är en viktig. Diagnosticeringen ger specialpedagogiska åtgärder som ska kompensera individens svårigheter och stödja en anpassning till omvärlden. Genom att skapa grupper av barn som uppvisar samma symptom kan forskning bedrivas och rätt metoder kan användas till barnen. Det kritiska perspektivet kritiserar dock det kompensatoriska perspektivet genom att mena att människor "stämplas" som odugliga genom klassificering. Skolan ska kunna möta alla individer och alla olikheter. Dilemmaperspektivet visar istället på att det uppstår dilemman då olikheter finns. Frågor som handlar om specialpedagogisk undervisning ska ske eller inte uppstår. Det måste finnas en medvetenhet om vilka dilemman som finns.

4 Styrdokument och myndighetstext om dokumentation i förskolan

I avsnittet som följer redogörs för riktlinjer för dokumentation i Läroplan för förskola (Lpfö98) som är förskolans styrdokument. I avsnittet anges endast läroplan eller läroplanen som syftar till Läroplan för förskolan (Lpfö98) i avseende att öka läsbarheten. Övriga referenser till skolverket redovisas löpande.

Skolverket (2008) poängterar i *Tio år efter förskolereformen* att dokumentering av barn i behov av särskilt stöd ska fokusera på förmågor hos barnen och personliga egenskaper ska utelämnas. I Läroplanen beskrivs att pedagogen ska ha kunskap om varje barns "kunnande" för att på så vis stödja barnets lärande.

Arbetslaget ska kontinuerligt och systematiskt, dokumentera, följa upp och analysera varje barns utveckling och lärande samt utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner." (s.15)

Varje barns utveckling ska då följas och dokumenteras men samtidigt uttrycks i läroplanen att syftet med dokumentation ska vara för att se hur verksamhetens kvalitet är. Således ska resultat av dokumentation ge svar på om förskolan ger varje barn det stöd eller den utmaning som krävs. Dokumentationen ska ge underlag för att utvärdera det arbete som sker på förskolan.

Skolverkets (2005) *Allmänna råd för kvalitet i förskolan* menar att barn behov av särskilt stöd är miljö- och situationsbundet. Behovet av stöd varierar alltså ifrån olika situationer och miljöer. Det visar då att omgivningens påverkan ska fokuseras på då barns behov ska bedömas. Barn i förskolan ska inte klassificeras efter svårigheter som ligger hos individen utan fokus ska vara på hur miljön påverkar och skapar möjligheter eller svårigheter.

Den reviderade läroplanen skapade ökat krav på dokumentation och skolverket menar att det uppstått förvirring om dokumentation i förskolan. För att förtydliga läroplanens intentioner om dokumentation skrev Skolverket *Ett stödmaterial till uppföljning, utvärdering och*

utveckling i förskolan, pedagogisk dokumentation (2012). Observationer och dokumentation på 1930 -50- talet beskrivs och det anses fortfarande förekomma den typ av arbetssätt på förskolorna. Kritiken mot dåtidens dokumentation består i att barnen inte kunde påverka eller få insyn i dokumentationen dessutom ansågs att barn utvecklades efter förutbestämda normer. Barn skulle observeras för att se hur de stämde överrens med vad som ansågs normalt för åldern och färdiga mallar användes för att bedöma barnens utveckling. Skolverket (2012) menar att den typen av dokumentation inte är överrensstämmande med förskolans läroplan.

”De här observationsunderlagen har helt andra teoretiska utgångspunkter än de som ligger till grund för pedagogisk dokumentation” (s.14)

Varje barn ska istället följas och pedagogiskt dokumenteras för att visa om verksamheten erbjuder det barnen behöver för sin utveckling. Omgivningens påverkan ska tas särskild hänsyn till då det gäller barns färdigheter och pedagogerna ska. Även i bakgrunden till den reviderade läroplanen för förskolan diskuteras dokumentation.

Läroplanen innehåller inga mål för vad enskilda barn ska ha uppnått vid olika tidpunkter eller i olika åldrar. Det finns inte heller fastställda normer eller nivåer för barns förmågor eller kunskaper. Kunskapen om varje barns lärande och utveckling ska heller inte användas för att kategorisera, sortera eller jämföra barnen, utan utgöra underlag för planering av den fortsatta verksamheten med barnen. (Utbildningsdepartementet 2010, s. 19)

Barnen ska följaktligen varken jämföras eller kategoriseras efter ålder. Det är även viktigt att barnen själva är delaktiga i dokumentation och kan påverka sin situation i förskolan. Dessutom är det viktigt att pedagogerna tar hänsyn till om barnen visar att de inte vill observeras eller dokumenteras. I inledningen till avsnittet *uppföljning, utvärdering och utveckling* i läroplanen poängteras barnens roll i dokumentation.

”All form av utvärdering ska utgå ifrån ett tydligt barnperspektiv. Barn och föräldrar ska vara delaktiga i utvärdering och deras röster ska lyftas fram.” (s.14)

Barnens integritet ska på så vis tas hänsyn till. Även föräldrar har således rätt att vara delaktiga i utvärdering och ska kunna påverka det som dokumenteras. Skolverket uttrycker att varje dokumentation handlar om en tolkning av det som sker.

”Dokumentationsarbetet är därmed aldrig objektivt, det är alltid subjektivt i den meningen att det är *en bild* som lyfts fram och *en persons bild* av det som skett”. (s.64)

All dokumentation ska därför diskuteras med kollegor och kritiskt granskas. Skolverket menar att det ger en mer nyanserad bild av barns utveckling om materialet resoneras om och flera pedagoger ger sin bild.

Som sammanfattning kan konstateras att Skolverket menar att dokumentation i förskolan ska ske ur barnets perspektiv där särskild hänsyn till omgivningen ska tas. Svårigheter ska ses som situationsbundna och inte knutna till individen. Dokumentation är objektiv och måste därför kritiskt analyseras trots detta menar Skolverket att det fortfarande sker dokumentation

baserad på föråldrade utvecklingsteorier där det anses att barn ska uppnå vissa steg i utvecklingen i en viss ålder. Vidare anser Skolverket att dokumentation ska syfta till att utvärdera verksamhetens beskaffenhet.

5 Teoretisk ram

Studiens design och val av teoretisk ram diskuteras i avsnittet som följer. Diskursanalys beskrivs utifrån socialkonstruktionistisk grund. Därefter motiveras val av Kritisk diskursanalys som verktyg och diskurspsykologi förklaras i korthet. Genomförandet av studien beskrivs avslutningsvis.

5.1 Diskursanalys

Diskursanalys beskrivs av Winther Jörgensen och Phillips (2000) som ”Ett helt Paket” (s.10) där teori och metod hör ihop och det ena förutsätter det andra. För att kunna använda diskursanalys måste studien utgå ifrån en socialkonstruktionistisk grund. Winther Jörgensen och Phillips (2000) förklarar socialkonstruktionism utifrån fyra principer som Burr, forskare i beteendevetenskap, presenterat.

1. Utgångspunkten är att våra bilder av världen grundar sig på vårt sätt att systematisera världen. Det vi vet om världen ses inte som absolut sanning utan är *ett* sätt att se på vår omgivning.
2. Vår historia och kultur påverkar hur vi ser på världen. Det finns inget innersta väsen hos människor istället anses att vi påverkas av vår historia och den kultur vi lever i.
3. Sociala processer bevarar eller nyskapar våra bilder av sanningen. En kamp om vad som ska ses som sanning och kunskap sker.
4. Den bild vi har av världen vi lever i påverkar vad som ses som legitimt beteende. Det anses finnas ett sammanhang mellan kunskap och social handling.

Även identiteter undersöks i diskursanalys menar Winther Jörgensen och Phillips (2000) ”Diskursanalys kan alltså berätta att människors identiteter konstrueras genom positionering inom diskurserna.” (s. 108). Således syftar diskursanalys att även synliggöra identitetspositioner i en diskurs.

I diskursanalys finns olika sätt att genomföra studier. *Diskurspsykologer* anser att människor skapar sina identiteter genom att uttrycka sig och använder sig av olika diskurser i olika sammanhang för att framställa sig själv på olika fördelaktigt. Winther Jörgensen och Phillips (2000) menar att diskurspsykologi inte visar på maktstrukturer eller social ordning. *Kritisk diskursanalys* syftar till att visa på vilka maktförhållande som finns i samhället och på så vis skapa möjlighet till förändring.

5.1.1 Kritisk diskursanalys

Enligt diskursteori finns olika diskursiva praktiker som skapar ojämna förhållanden i världen. Winther Jörgensen och Phillips (2000) menar att det är kritisk diskursanalys syftar till att

tydligöra den diskursiva praktiken som skapande av de ojämnliska positioner av makt som råder. Mer jämlika villkor kan skapas.

Studien utgår ifrån ett kritiskt diskursanalytiskt förhållningssätt som används för att studera text om registrering av barns språkutveckling. Winther och Jørgensen (2000) beskriver den kritiska diskursanalysen som ett angreppssätt att studera bland annat text om hur bland annat språkval skapar olika diskurser. Fairclough (1995) menar att en diskurs är ett sätt att förstå världen. Diskurs är inget subjekt utan handlar om relationer människor emellan. I en diskurs finns riktlinjer för hur omvärlden ska förklaras och förstås. "Discourses classify people, things, places, events etc." (s.185). Det vill säga att allt förklaras och kategoriseras på ett visst sätt i en diskurs. I diskurserna skapas identiteter och roller för människor.

Studien syftar till att analysera textmaterialet om TRAS och därigenom se vilka identiteter som framträder för barn med språksvårigheter och vem som anses ha makt att definiera vilka barn som är i behov av stöd. Det är även viktigt i studien att belysa vem som är mottagare av texten, vem som författat samt i vilket sammanhang texten används. Vid användning av diskursanalys i studien förväntas resultatet visa vilken/ vilka diskurser av barns språksvårigheter som finns i TRAS materialet men även till viss del i förskolan som en del av samhället. Winther och Jørgensen (2000) förklarar att det kritiska avsnittet i kritisk diskursanalys ses som:

... sin uppgift att klarlägga den diskursiva praktikens roll i upprätthållande av den sociala värld, inklusive de sociala relationer, som innebär ojämlika maktförhållanden. (s.69)

Genom att synliggöra ojämnt maktförhållande kan förändringar ske i kommunikation men även i samhället. Studien av TRAS syftar till att synliggöra det maktförhållande som är rådande genom att visa på vem som har makt att avgöra vilka barn som har språksvårigheter. Kritisk diskursanalys används framförallt för att visa på sambandet mellan användandet av språk och den sociala praktiken. För textstudier finns fler alternativ än diskursanalys till exempel kan en kvantitativ undersökning användas där frekvensen av något undersöks. Det skulle kunna vara av intresse att undersöka i vilken frekvens beskrivningar av barns språksvårigheter uppstår och utifrån det analysera resultatet. Dock syftar studien till att ta reda på *hur* barn med språksvårigheter framställs och vad det skapar för slags identiteter och maktförhållanden. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar att genom att analysera diskurser kan människor få syn på vilka förbehåll som finns i en verksamhet och skapa möjlighet till förändring. Syftet med studien är just att synliggöra relationer i TRAS materialet.

Foucault om makt

I kritisk diskursanalys är det viktigt att visa på vem som har makt. Foucault (1987) menar att de som har kunskap har makten men samtidigt producerar makten kunskap. Således förklaras "att makt och vetande direkt förutsätter varandra.." (s.33). Människor i en viss diskurs kan agera efter det som är tillåtet i diskursen och förstärker då diskursens varande. Kunskaper om diskursen ger möjlighet till makt. Foucault menar att maktpositioner uppstår i relationer mellan människor. Människor utöver sin makt ibland omedvetna om att det är just en maktutövning som sker. Den som har kunskap har legitimitet att yttra sig och förmedlar ofta forskares "sanningar".

Foucault beskriver examen i skolans värld där elever examineras och på så vis jämförs med varandra. Det blir en form av makt då elever genom examination kan belönas eller bestraffas.

Läraren får en kunskap om eleven som individ. Det går även att se vad som är normalt och det som anses avvikande då eleverna/individerna jämförs mot varandra. Samtidigt kan läraren ge av sin kunskap om vad som är normalt och vilket betyg eleven ska ha. Makten tydliggörs då även eleverna kan se hur de är och vad de kan. Det blir en slags klassificering genom test eller provskrivning. Foucault (1987) menar att då "utmärker "examensskolan" begynnelsen av en pedagogik som fungerar som en vetenskap" (s. 188). För att i TRAS materialet se vilken diskurs som råder blir det av intresse att se på maktförhållande.

Faircloughs tredimensionella modell

Studien utgår ifrån Faircloughs (1995) tredimensionella modell som används som verktyg att analysera TRAS -materialet. Faircloughs metod ser texten som en kommunikativ företeelse där tre dimensioner studeras. De tre dimensionerna förklaras och beskrivs nedan samt hur de ska användas i analysen av studien.

Textdimensionen innebär att texten analyseras utifrån den lingvistiska karaktären där val av ord och grammatik undersöks. Texter är ett slags återskapande av en diskurs. Fairclough menar att i en analys av text är det viktigt att se på vad som tas med men även vad som utelämnas. Det visar på hur diskursen ser ut. TRAS handbok och arbetsschema analyseras detaljerat utifrån vilka ord författarna använder för att beskriva hur arbete med barn med språksvårigheter bör ske samt hur barn med språksvårigheter identifieras. Åtgärderna ses som ett sätt att visa på vilka identiteter som skapas för barn med språksvårigheter. Fairclough använder två begrepp vid textanalyser, *transivitet* och *modalitet*.

Vid användning av *transivitet* är syftet att se betydelsen av att se hur händelser knyts till subjektet och objektet i texten. I texten finns agenter som utför någon handling. Det är intressant att se på om och hur subjektet, agenten, sätts i samband till händelser. I vissa fall utelämnas agenten i meningen och saker som sker verkar ske utan att någon kan ställas till ansvar. (Winther Jörgensen, 2000) I det fall där agenten utelämnas ses en låg agency och det kan i TRAS materialet vara av intresse att se på vilka som beskrivs som agenter eller om agenterna helt utelämnas, låg agency i texten. Hierarkier syns då *transivitet* studeras.

När forskaren granskar *modalitet* i en text undersöks talarens relation till det som sägs. Det finns olika grader av modalitet som då visar hur kraftfullt talaren knyts till sitt yttrande. Val av modalitet i texten utformar diskursen. Den totala modaliteten är lika med sanning då talaren uttrycker sig som om det gäller obestridbar fakta. Det lämnas inget utrymme för andra uppfattningar. Det finns skillnad i *ordval* till exempel *ska* och *bör*. Ordvalet *ska* lämnar inget alternativ men det gör däremot *bör*. (Fairclough, 1995)

Winther och Jörgensen (2000) beskriver att sociala relationer skapas utifrån vad talaren ger läsaren tillåtelse att göra. I TRAS materialet är det intressant att studera vad författarna presenterar som sanningar och vilka sociala relationer och identiteter som presenteras.

En text ingår i ett större socialt sammanhang, den *sociala praktikens dimension*. Forskningen sätts in i samhällsstrukturer och Fairclough menar att social praktik påverkar diskursiv praktik och omvänt. Den Diskursiva praktiken kan skapa samhällsstrukturer och omvänt kan samhällsstrukturer, social praktik, skapa diskursiva praktiker. Studien kommer inte att analysera den sociala praktiken då det är en begränsad mängd material som studeras. Syftet med studien är att undersöka vilken syn på barn med språksvårigheter som texten erbjuder och då efterfrågas inte ett vidare perspektiv där samhället påverkas (Fairclough, 1995).

Den *diskursiva praktikens dimension* beskrivs utifrån att det finns författare (producent) av texten och läsare (konsument) som bildar en diskursiv praktik. Diskursiv praktik syftar även till att undersöka hur texten tas emot av konsumenterna. Forskaren analyserar vilken sorts text det är och vilken grupp som förväntas läsa. I diskursiv praktik studeras vilka tidigare diskurser som är grunden till texten, interdiskursivitet. Den diskursiva praktiken ses vara en länk mellan textdimensionen och den sociala praktiken. I studien kommer TRAS materialet till viss del undersökas utifrån vilka författarna är, vilka professioner de tillhör samt vilka som förväntas läsa texten (Fairclough, 1995).

Hegemoni

Vidare menar Fairclough (1995) att ideologier i en diskurs strävar efter att dominera och då uppstår hegemoni. När en ideologi blir naturlig och blir så kallad "common sense" (sunt förnuft) fungerar den som starkast och ses som en naturlig sanning. En slags legitimering av det som beskrivs i diskursen sker genom förklaringar och motiveringar till att det blir en allmän sanning som inte ifrågasätts. Nya infallsvinklar och forskningsresultat träder fram och då uppstår hegemonisk kamp mellan olika ideologier. Fairclough beskriver kampen i ett exempel med relationen mellan läkare och patient. Den konventionella hegemoniska relation som finns är en läkare som snarare ser symptom och sjukdom än människan. Läkaren frågar ut patienten enligt en färdig mall. Nya sätt av mer konversations konsultation presenteras i modern tid. En hegemonisk kamp uppstår mellan de två olika sätt att hantera relationen. Då TRAS – materialet granskas undersöks vad som, framstår som "sunt förnuft" om barn med språksvårigheter. Dessutom studeras om det finns någon hegemonisk kamp mellan olika tankar om relationer.

5.2 Genomförande av studien

Studien genomförs med kritisk diskursanalys. TRAS handboken och schemat läses igenom flertalet gånger. Första gången sker en inläsning där helheten i materialet granskas. Då undersöks vilka delar boken består i och hur författarna strukturerat boken. Sedan läses boken utifrån frågeställningar som gjorts och Faircloughs analysverktyg används. Beskrivningar av barn som anses ha språksvårigheter och även åtgärder för dessa studeras. I texten markeras transivitet, modalitet och hegemoniska kamper. Resultatet analyseras och likheter och olikheter ställs mot varandra.

5.3 Val av material

TRAS- materialet består av handbok och schema. Tonvikt läggs på att studera handboken då den utges vara grunden till förståelsen om hur TRAS ska användas.

5.4 Studiens tillförlitlighet

Kvalitativa studier kan kritiseras genom att de inte kan ses vara valid, giltig, för den stora massan. I diskursanalys bör resultaten presenteras genom flertal utdrag ur det empiriska materialet för att på så vis tydliggöra hur analyser genomförts. Det förordas en "genomskinlighet" så att läsaren får möjlighet att se om de dragna slutsatserna är rimliga (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Hur forskaren har gått till väga måste vara

tydligt för att andra forskare ska ha möjlighet att kontrollera fakta. (Vetenskapsrådet, 2012) Studiens resultat presenteras med citat ur TRAS- handboken där analysen beskrivs. Börjesson (2003) beskriver syftet med diskursanalytisk forskning:

”Forskningens ´story´ av verkligheten behöver innebära att en ny bild ges av världen - eller en gammal som dramatiseras på ett nytt sätt” (s.186)

Syftet med studien av TRAS handlar om att visa på en ny bild av verkligheten för barn med språksvårigheter. Studien gör inte anspråk på att vara den enda tolkningen av makt och identiteter i TRAS materialet, detta är *en* bild som presenteras.

5.5 Etiska principer

En forskare får inte förfalska material för att det ska stämma överrens med de resultat som förväntas eller önskas. (Vetenskapsrådet, 2012). Syftet har varit att trots förförståelse för området om diagnos- och bedömningsmaterial skapa en tydlighet i hur analyser genomförts. Då TRAS är ett allmänt material med syfte att läsas och användas som ett arbetsmaterial ses inga krav på information eller samtycke hos författarna.

6. Resultat

Diskursen om barn med språksvårigheter beskrivs under rubriker som identitet och normalitet, åtgärder för barn som anses ha språksvårigheter, legitimering och makt och avslutas med en sammanfattning av diskursen. Tillsammans bildar de olika delarna diskursen om barn som anses ha språksvårigheter i TRAS materialet. Flertalet citat har hämtats ur handboken för att synliggöra de analyser som presenteras. Då författarna tydligt skrivit fram att det som står i handboken uttrycker deras gemensamma åsikter redovisas resultatet ur TRAS- materialet utan hänvisningar till enskilda författare.

6.1 Barn som anses ha språksvårigheter

Varje kapitel i handboken inleder med en beskrivning av den språkutveckling som anses vara normal. Samtliga normalitetsbeskrivningar grundar sig i ålder på barnet och utgår ifrån att barns språkutveckling följer samma mönster. Det ges en slags mall för språkutveckling. Presenterandet av den ”perfekta” utvecklingen får stort utrymme och det poängteras att avvikelser ska ses som att barnet har svårigheter och är viktiga att registrera.

”Vid 2-3 års ålder kan barnet rätta sig efter enkla instruktioner från vuxna/..”(s.45)

”Undersökningar visar att barn vid 4-5 års åldern klarar att sortera bilder av föremål de känner” (s.79).

Normalitetsbeskrivningen förstärks genom att ordvalet *undersökningar visar* används trots att det inte redovisas vilka undersökningar som ligger till grund. Det kan syfta till att vara

forskning som menas med undersökningar men läsaren har inte chans att kontrollera källan eller bilda sig en egen uppfattning. Det förekommer även vissa hänvisningar med namn då tidigare forskning refereras men flertal beskrivningar saknar helt referens. I syfte att visa vad som utmärker barn med språksvårigheter förklaras hur barnen skiljer sig ifrån det som förklarats som normalt.

”Barn med pragmatiska svårigheter använder i sociala sammanhang språk på ett sätt som inte är ”passande” eller typiskt för deras ålder.” (s.31)

”..barn kan ha atypiskt användande av språk trots pedagogisk påverkan” (s.32)

”De något svagare barnen” (s.85)

Beskrivning av barns språksvårigheter uttrycks i jämförelse mot det som enligt TRAS materialet ses som normalt då beteenden beskrivs som att de *inte är passande* och de passar inte in i normalitetsbeskrivning. Barnen identifieras till och med som *svagare* och det går att anta att de är svagare i jämförelse mot barn som har den perfekta språkutvecklingen. Beskrivningar om hur barn med språksvårigheter är uttrycks i negativa termer.

”Några är tysta och tar sällan initiativ i lek med andra/.../ Andra är våldsamma och far omkring utan att signalera lek” (s.49)

”Man finner ofta hos barn med språksvårigheter ett omoget beteende” (s.39)

Det påstås att barnen *är* aggressiva eller tysta. Användandet av ordet *är* ger inga möjligheter till alternativ och sanningen förstärks genom att det bara står *är* och inte till exempel *kan vara*. Det beskrivs bara de två grupperna som består av tysta barn och aggressiva och våldsamma barn vilket skapar en känsla av att några fler beteenden inte finns hos barn med språksvårigheter. Dessutom påstås att barn *ofta* har ett beteende som kan ses som omoget. Genom att använda ordet *man* som subjekt förklaras inte vem som ansvarar för påståendet om beteende. Det kan ses vara en allmän uppfattning likt det Fairclough (2003) kallar ”Common sense” att alla barn med språksvårigheter är aggressiva, omogna eller tysta.

I kapitlet om samspel och ifyllnad av TRAS- schemat och förklaras att det finns en vikt av att ”förstå svaren i förhållande till omgivningens påverkan i situationen..” (s.47). Handboken ger endast några rader om betydelsen miljöns påverkan och hur små skillnader i språkutveckling kan ses som normalt. . I schemat finns inte utrymme för att visa hur omgivningen påverkar utan endast fält att fylla i om barnet har färdigheten som efterfrågas. Det kan ses som att svårigheter i språkutveckling förläggs hos barnet oavsett situation eller miljöpåverkan. Då stort utrymme lämnas till beskrivning av normalitet och miljöns påverkan endast får liten plats kan det ses som uttryck för att miljöns påverkan har lite betydelse i barns språkutveckling.

Vidare menas att en diskussion pågår bland ”yrkesfolk” huruvida semantisk-pragmatiska svårigheter är en diagnos eller en redogörelse för svårigheter med pragmatik hos. Vilka ”yrkesfolket” är beskrivs inte men samtidigt förstärks meningen då yrkesfolk kan ses som

experter inom sitt område. Svårigheter med semantisk pragmatik kan komma att diagnosticeras och klassificeras av experter och då kan barn med dessa svårigheter identifieras som en grupp med ett slags funktionshinder. Samtidigt ges ingen utförligare förklaring till ”Semantisk” står för men pragmatik förklaras som förståelse för hur språket ska användas och tolkas.

Det förklaras att språk och social kompetens är beroende av varandra och återigen görs jämförelser men denna gång med barn med neurologiska funktionshinder.

”Därför ser vi ofta sådana svårigheter hos barn med samspelssvårigheter/ADHD problematik.” (s.32)

”Språksvårigheter hos barn som verkar ha svårt med pragmatik, kan ha drag som påminner om sidor i språket hos högfungerande autister, men i enklare grad.” (s.32)

Barn med pragmatiska svårigheter positioneras således tillsammans med barn med ADHD och skiljs ifrån de barn som utvecklas enligt normen för den perfekta språkutvecklingen. Liknelserna visar att det finns drag av samma svårigheter som funktionshindrade barn men däremot visas endast på skillnader gentemot den normala utvecklingen. Det språkstörda barnets avvikelser lyfts och likheter klassificeras mot diagnoser. Det kan ses pågå en hegemonisk kamp då barn med språksvårigheter ska beskrivas. I kapitlet om meningsbyggnad nämns inte barn med språksvårigheter och de beskrivs således inte alls. Det beskrivs inte hur barn med språksvårigheter ska identifieras eller vad som är typiskt beteende. Det kan ses som en motvilja att kategorisera barn. Trots saknandet av beskrivning av barn med språksvårigheter sker i samtliga kapitel en omfattande beskrivning av den ”normala” språkutvecklingen baserad på ålder. Den hegemoniska kampen sträcker sig till att gälla just beskrivningen av barn med språksvårigheter då jämförelse med barn som anses ha normal språkutveckling ändå ska ske.

6.2 Åtgärder för barn som anses ha språksvårigheter

Åtgärder för språksvårigheter beskriver identitetspositioner som uppstår samt vilket specialpedagogiskt perspektiv som framträder.

Vart och ett av de olika områdena i handboken avslutar med förslag på åtgärder för barn som har språksvårigheter. Det finns olika sätt att beskriva hur arbetet med språksvårigheter bör ske. Även vad åtgärderna kallas för varierar. ”Hur kan vi stimulera” och ”hur kan vi hjälpa barn att” är rubriker i samtliga avsnitt om åtgärder för språksvårigheter utom avsnittet som istället använder ”Metodiska tips i arbetet med barn som har språksvårigheter”(s.39). Ordvalet då Metodiska tips används kan vara för att erbjuda en idé om hur pedagoger *kan* arbeta med de barn utan att uttalat mena att det är de enda metoder som fungerar. Tips kan ses vara mindre beordrande än rubriker som beskriver hur pedagoger kan stimulera eller hjälpa barns språkutveckling. Läsaren erbjuds tips snarare än en utarbetad plan för hur arbetet ska gå till.. Hjälpa kan ses visa på någon i behov av hjälp medan stimulera kan ses syfta till en fortsatt utveckling inom det som anses normalt. Helhetsbilden visar dock på att det i stor utsträckning handlar om att *hjälpa* barn med språksvårigheter

Framför allt används två sätt att beskriva åtgärder i handboken. Ett sätt att föreslå åtgärder utgår ifrån insatser riktade mot de barn som uppvisat och diagnosticerats med svårigheter. Det

andra sättet att se på åtgärder handlar om att beskriva hur barn i allmänhet ska stödjas till att utveckla språket. Det blir en viktig skillnad i vad åtgärderna står för. Det kan ses som en hegemonisk kamp mellan två sätt att arbeta med åtgärder.

Då åtgärderna beskrivs som utvecklande för alla barn och har en mer allmän karaktär än åtgärder rekommenderade för barn som har språksvårigheter. I kapitlet om kommunikation beskrivs i allmänna ordalag hur språkutvecklingen ska stimuleras.

”Barn reagerar på talat språk, kanske så tidigt som 12 timmar efter födseln. Det är därför viktigt att prata och sjunga för barnet..” (s.58)

”Gör i ordning en skrivhörna där det finns alla hjälpmedel för att skriva och skapa små böcker.” (s.89)

Övervägande del av åtgärderna ska dock användas direkt och endast till de barn som ses ha svårigheter. Dessutom syns att åtgärder som föreslås för barn med språksvårigheter utgår ifrån att barn ska *hjälpas*. Ordet *hjälp* används således för att pedagogen ska stödja barn som anses ha språksvårigheter.

Åtgärderna som överlag föreslås i handboken förläggs hos individen och syftar till hur individen ska hjälpas eller tränas till att utvecklas enligt de normer som presenteras om språkutveckling i handboken.

”Hjälp barn att sätta ord på sina känslor” (s.81)

”..hjälp barnet att vara med på låtsaslek genom att du som vuxen går in i låtsaslek-roll tillsammans med barnet” (s.50)

”Hjälp barnet sätta ord på abstrakta fenomen” (s.109)

Pedagogen ska *hjälp*a barnet med språksvårigheter och det skapar då positioner av ett hjälpbehövande och svagt barn kontra hjälpgivande och stark vuxen. Barnet ska kompenseras för sina tillkortakommanden och den vuxne ska stödja. Det förkommer flertal åtgärder som syftar även till att barnet ska lära in färdigheter.

”Lär barnet att leka.”(s.50).

”Det måste vara ett mål att göra barn socialt kompetenta” (s.44)

”Lär barnet verbala repliker som det kan använda i olika situationer.” (s.50)

Pedagogerna ska styra barns utveckling och träna dem till färdigheter. Identiteterna på förskolan positioneras efter att pedagogen står som kunnig och barnet är den som ska läras. Pedagogerna ska förmedla sin kunskap till barnet. Återigen visar åtgärderna på det svaga barnet som behöver hjälp av den kompetenta pedagogen. Dessutom visar åtgärden där ett barn ska lära in fraser att barnet ska fås att passa in och kompensera sina svårigheter.

Pedagogen ska delta i leken och barnets vardag och kunna anpassa situationer efter barnets förutsättningar.

”Utgångspunkten för alla åtgärder är aktiva vuxna” (s.50)

”Delta och ge förnyelse i barnens lek.” (s.81)

Det beskrivs att pedagogen ska vara med i situationer för att kunna justera gruppstorlek i lekarna och fördela roller som barnen klarar av. Pedagogerna ska tala med korta meningar, inte ställa för många frågor och samtidigt uppmuntra barnet att tala. Den vuxnes roll kan ses som en slags assisterande roll. Återigen skapas identiteten av ett behövande barn som behöver assistens.

I handboken beskrivs att åtgärder förut varit individbaserade men att det nu skett en förändring mot att åtgärder ska utgå ifrån barnens intressen och vardagliga situationer på förskolan. I vilket sammanhang fokus på åtgärder förändrats beskrivs inte men det kan antas betyda att i forskningssammanhang har en förändring av åsikt skett. Åtgärderna handlar om att aktiviteter ska ske i vardagen men samtidigt fokuseras på att det är barnet eller individen med språksvårigheter som ska lära sig med en vuxen vid sin sida.

6.3 Hur legitimeras TRAS?

Då den *praktiska dimensionen* undersöks studeras mottagare och producent av texten. (Fairclough, 1995). Producenterna av texten är övervägande verksamma inom yrkesområden dit barn traditionellt remitterats först när de uppvisat svårigheter eller störningar. Logopedier och psykologer kan ses arbeta efter en medicinsk grund där *behandling* används. Författarna legitimerar användandet av TRAS genom att barn med språksvårigheter bör uppmärksammas för att kunna erbjudas rätt stöd. Mottagare av texten ses vara personal i förskolan. ”Observationsmetoder för förskolan - TRAS” (s.12) används som rubrik då tillkomsten av TRAS beskrivs. Således beskrivs TRAS vara ett arbetsmaterial för förskolan som krävs för att följa barns språkutveckling. Vidare förklaras syftet med TRAS materialet således vara att tidigt registrera barns språkutveckling i främsta syfte att upptäcka språksvårigheter. Vidare beskriver Espenakk, Horn och Wagner att materialet passar till förskolan därför att

..både för att man måste registrera språkutveckling för att upptäcka svårigheter och för att förskolan ska följa med i allas språkutveckling även för t.ex. tvåspråkiga barns utveckling i norska (och svenska). (s.10)

Det visar på att TRAS syftar till att användas till samtliga barn på förskolan men att fokus ligger på upptäckandet och registrering av svårigheter.

I handboken uttrycker författarna en erfarenhet av att barn med språksvårigheter många gånger uppmärksammas först efter lång tid. Det menas att barn riskerar att inte få det stöd och den utredning de behöver på grund av att svårigheter inte registreras. För att betona värdet av TRAS beskriver Espenakk, Horn och Wagner vikten av att tidigt uppmärksamma.

Ett stort problem med specialpedagogisk ”reparation” är att hjälpen gärna sätts in efter att barn och familj under lång tid kämpat ensamma med problemen. Tillkortakommande leder lätt till mindervärdeskomplex, som senare i livet kan leda till många negativa uttryck. (s. 8)

I avsikt att legitimera användandet av TRAS framställs olika ordval i beskrivningen av vad syftet med TRAS är. Espenakk, Horn och Wagner anser att TRAS är ”ett praktikrelaterat verktyg för kartläggning av barns språk” (s.12). Genom att studera handboken ska användaren förstå och regelbundet kunna kartlägga barns språkutveckling. Det framstår som en viktig skillnad i att använda ord som *kartläggning* och *observationsmaterial* jämfört med *test*.

I avsnittet där utarbetandet av materialet beskrivs förklarar Solheim att

”TRAS är ett observationsmaterial och inte ett test..” (s.16).

Det kan antas att pedagoger i förskolan inte lockas av att genomföra test på barn och språkutveckling. *Test* ses som ett negativt ord.

”Ett test är ofta ute efter att upptäcka underliggande färdigheter /.../ ett observationsmaterial /.../ ser mer på observerbart beteende. (s. 17).

Det anses då att TRAS inte studerar *underliggande färdigheter* men däremot *vad man behärskar* ska undersökas. Modaliteten i uttalandet om test och observationsmaterial åskådliggör en svagare sanning då författarna anger att test *ofta* ser på färdigheter. När det gäller vad syftet med observationsmaterial skrivs *ser mer på observerbart beteende*. Det kan tolkas som att TRAS ser *mer* på observerbart beteende men samtidigt utesluts inte att det är det enda som sker. Det pekar på att TRAS kan se även på annat än observerbart beteende och att test inte *alltid* visar på underliggande färdigheter. Trots detta kan användningen av orden *ofta* och *mer* ses som ett uttryck för att det nästan alltid sker och är mycket av något i anseende att förstärka uttalandet.

I TRAS materialet framstår det en önskan till att en kategorisera och synliggöra barn som är avvikande i sin språkutveckling. Pedagogerna har makt att definiera vilka barn som har svårigheter. I syfte att legitimera ett användande av TRAS i förskola förklaras att pedagoger ska *slipa ner* barnens svårigheter/ olikheter. Det handlar om att *träna* barn och *lära* dem beteende som anses passa in i normen som presenterats. En slags vilja att ge rätt stöd för att hjälpa barnet framställs.

TRAS framställs vara ett redskap för pedagogerna som ska underlätta arbetet på förskolan. I exemplet på arbete där TRAS användes på en förskola låg materialet som en grund för individuella åtgärdsprogram. Kleepstadt Faerevaag beskriver att pedagogen ansåg att

”För första gången blev planen konkret och översiktlig”. (s.126).

Det förklaras att materialet underlättade för samtal med logoped och mellan personal på förskolan. Det förklaras även att pedagoger ansåg att materialet var ett stöd vid föräldrasamtal. Hur materialet ska användas i föräldrasamtalet förklaras inte närmare. Det ges då ingen beskrivning på om schemat med cirklar efter ålder och utveckling ska visas för föräldrar eller om resultatet ska diskuteras på annat sätt. Även i samtal med föräldrarna har pedagogen kunskap om barnet och makt att definiera språksvårigheter.

Vidare beskrivs TRAS vara ett material som är *förebyggande* och dessutom syfta till att barn som anses ha språksvårigheter syns och uppmärksammas.

”säkerställa att barn med försenad språkutveckling inte förbises som följd av osäkerhet omkring vad som är ”normalt” och vad som är tecken på en svårighet som det ska sättas in åtgärd för.” (s.18)

Situationstecknen kan antyda att ordet *normalt* ska mjukas upp och stå för *så kallat* normalt. Det ser ut att finnas en reservation för att vad normalt ska betyda. Samtidigt menas att barn med språksvårigheter garanteras att synliggöras om TRAS används. Materialet blir således en kartläggning av alla barn där svårigheter ska uppmärksammas i syfte att utarbeta åtgärder.

Vid tillämpandet av TRAS i förskolan förklaras två olika sätt att använda materialet. Det första sättet grundas på barns språkutveckling i samspel med andra barn medan det andra sättet fokuserar på behovet av stöd hos barnet. TRAS materialet beskriver att det andra sättet ska användas för att se hur mycket hjälp (och vilken slags hjälp) barnet behöver för att visa vad de behärskar på ett område. Genom att behovet av stöd observeras menar Solheim att pedagogerna kan se hur långt barnet har kvar till att behärska situationen samt även få vägledning i vilken ”hjälp” barnet behöver. Dessutom beskrivs att utan TRAS anser intervjuade förskollärare att deras observationer blev slumpmässiga och oregelbundna. TRAS beskrivs skapa systematiska observationer som är snabba att genomföra.

”Alla frågor som TRAS ställer, ska kunna vara möjliga att besvara genom att vara tillsammans med barnet under en dag/ några dagar.” (s.15)

Det går således fort att observera hela barngruppen. TRAS framställs som ett effektivt material som kartlägger många barn under kort tid. Espenakk, Horn och Wagner anser dessutom att TRAS är ett material som minskar risk för personlig värdering.

”I en systematisk kartläggning /../, blir barn på samma åldersnivå ställda inför likadana uppgifter och man försöker reducera den personliga uppskattningen genom att eftersträva ett likartat sätt att registrera” (s.10).

TRAS anses ge ett resultat som är säkert och visar vad barnet behöver för sin vidare språkutveckling. Det förklaras att TRAS ska fungera som en standardiserad mall och därmed syfta till att pedagogers möjliga feltolkningar ska undvikas. Citatet visar med hög modalitet att alla barn får samma villkor i en systematisk kartläggning då ordet *blir* i syfte att beskriva något som sker. Däremot används en svagare modalitet då ordet *försöker* används när den personliga tolkningen ska minimeras. Det tolkas här som att TRAS inte kan visa på att den personliga tolkningen inte påverkar.

6.4 Sammanfattning av resultat

Diskursen om TRAS materialet kan ses genom beskrivningen av vad som anses vara normal språkutveckling och hur de som avviker kategoriseras som barn med språksvårigheter. Den ”normala” språkutvecklingen beskrivs utslutande efter ålder och att utvecklingen sker efter ett visst mönster och i en särskild ordning. De barn som inte följer den åldersbaserade utveckling beskrivs som att ha avvikande beteende och det skapar svårigheter i möte med andra barn. Jämförelse med det som anses vara normalt visar vilka barn som har språksvårigheter. Liknelser mellan barn med språksvårigheter och autisters och även barn med ADHD:s språksvårigheter visas på. Identiteten som skapas hos barn med språksvårigheter kategoriseras av ett behövande barn som framställs som känsliga och veka med opassande beteende. En hegemonisk kamp om beskrivning av barn med språksvårigheter kan ses då vissa kapitel utelämnar beskrivning helt. Eftersom samtliga kapitel har beskrivning om den ”normala” språkutvecklingen fastställs att barn bedöms utifrån jämförelser med det normala. Hegemonin består således av att barn med språksvårigheter jämförs med det som beskrivs som normalt efter ålder på barnet.

I handboken används ord som *hjälp*, *träna* och *lära* då de flesta åtgärder föreslås. Åtgärder av allmän karaktär för barns språkutveckling finns men är i antalet litet. Det åtgärder som

beskrivs handlar om individen inte omgivningen eller förskolan i stort. I åtgärderna syns även identitetspositioner som hjälpbehövande barn och stark hjälp- givande pedagog.

Användandet av TRAS legitimeras genom att beskrivas som ett systematiskt kartläggningmaterial som grundar sig i *observationer* i olika situationer. Materialet anses inte vara ett *test* men däremot kan det ligga till grund för *bedömning* av barns utveckling.

Pedagogerna får makt genom att skaffa sig kunskap om barns språkliga nivå. Makten ses även då barn med språksvårigheter framställs vara aggressiva och omogna. Utövning av makt kan ses vid föräldrasamtal där resultatet av TRAS observationerna ska visas men även i den vardagliga kontakten med barnet där identitetspositioner skapats.

Enligt analys efter den *praktiska dimensionen* ska förskolan ses som användare av TRAS och det poängteras att all personal ska arbeta med materialet.

Beskrivningen av projektet där TRAS använts på en förskola visar att materialet även kan ligga till *grund för åtgärdsprogram* och vara till grund för diskussioner med logoped och föräldrar. Producent av texten är till största del logopeder och endast en av författarna är pedagog. Mottagarna av texten anses vara personal i förskolan och i förlängningen även barn och föräldrar genom TRAS schemat. I TRAS ses det som sunt förnuft att barnets svårigheter måste synliggöras och barn ska tränas i syfte att kompensera för svårigheten som finns oberoende omgivning.

7 Diskussion

I avsnittet som följer diskuteras metodval och tolkning av studiens material. Dessutom diskuteras resultaten och jämförs med tidigare forskning och myndighetstext om dokumentation i förskolan. Sedan följer diskussion om resultatet av studien. Specialpedagogiska implikationer och förslag till tidigare forskning avslutar Diskussionskapitlet.

7.1 Metoddiskussion

Genom att analysera diskurser kan forskaren visa på vilka förbehåll som finns i en verksamhet. Tydliggörandet av identiteter och maktförhållanden kan skapa möjlighet till förändring (Winther Jörgensen och Phillips, 2000). I studien av TRAS var syftet just att visa på identitetspositioner och maktförhållande och Faircloughs analysverktyg var således ett gott arbetsredskap. Beskrivningar av barn med språksvårigheter ses i min studie som ett slags kategorisering som skapande av en bild av verkligheten. Åtgärder undersöks i syfte att visa vilken position barnet sätts i. Däremot kritiseras Faircloughs analysverktyg av Winther Jörgensen och Phillips(2000) genom svårigheten att avgränsa en diskurs. Jag har flertalet gånger övervägt vad jag anser studien ska innehålla och mina val har således påverkat resultatet. Winther Jörgensen och Phillips menar även att en *genomskinlighet* behövs i en diskursanalytisk studie så att läsaren kan se de analyser forskaren gjort. Mitt syfte har varit att presentera flera citat ur TRAS materialet för att läsarna ska kunna följa mina analyser och de val jag gjort för att avgränsa diskursen. Fairclough (2003) menar att ett material är öppet för flera tolkningar och det visar på att mina tolkningar är just mina och därför blir ännu en gång *genomskinligheten* i studien viktig då läsaren kan följa mina tolkningar.

Forskaren måste vara medveten om sin förförståelse och det kan vara svårt att se en diskurs som man själv står nära. (Winther Jörgensen och Phillips, 2000). Jag har en förförståelse som

grundar sig ett mångårigt arbete i förskolan. Det har varit svårt att inte påverkas av att jag tror mig veta hur TRAS materialet läses och diskuteras av pedagoger i förskolan. Det har varit viktigt att försöka ställa mig främmande till materialet.

Diskursanalys gör inte anspråk på ett konkret objekt i samhället utan syftar istället visa på en av forskaren avgränsad del av relationer i samhället. Diskursanalys utgår inte ifrån att beskriva verkligheten utan snarare språket om verkligheten (Winther Jörgensen och Phillips, 2000).

Resultatet av studien om TRAS syftar till att visa på beskrivningar av verkligheten för barn med språksvårigheter TRAS materialet. Börjesson (2003) beskriver forskarens villkor. "Det vi har är berättelser om och tecken på verklighet i ett givet perspektiv" (s.10). En diskursanalytisk studie syftar inte till att beskriva verkligheten utan snarare studera hur verkligheten beskrivs. Samtidigt menar Fairclough (2003) att det finns gränser med att studera en text. "By itself , textual analysis is limited" (s.15) Således är resultatet av studier av endast texten begränsad. Då studien av TRAS endast är en tolkning av texten kan den ses som begränsad. Studier av hur TRAS används och diskuteras i verksamheter skulle vara ett sätt att studera den sociala praktiken och skapa en helhet. Omfattningen av studien begränsar den möjligheten. Trots detta anser jag att texten i TRAS ger en viktig del av diskursen då syftet var att ta reda på hur barn med språksvårigheter framställs i TRAS.

7.2 Resultatdiskussion

Resultatet diskuteras utifrån två rubriker som normalitet, identitet samt legitimering, makt och kunskap. I en kritisk diskursanalys ska detta synliggöras för att skapa möjlighet till medvetenhet om diskurser. Kritiska diskursanalytikern ser

... sin uppgift att klarlägga den diskursiva praktikens roll i upprätthållande av den sociala värld, inklusive de sociala relationer, som innebär ojämlika maktförhållanden. (Winther och Jörgensen, 2000:69)

De valda rubrikerna i resultatdiskussionen syftar till att täcka in diskussion om barn som anses ha språksvårigheter enligt TRAS.

7.2.1 Normalitet och identitet

Vad erbjuder TRAS materialet för syn på normalitet och vilken identitet skapas för barn som anses ha språksvårigheter? I TRAS materialet inleder varje kapitel med en beskrivning om det som anses vara den normala språkutvecklingen. I Andreassons (2007) studie om dokumentation i skolan identifieras barn efter hur de skiljer sig ifrån det Andreasson kallar skolans idealelev Paralleller kan dras mellan Andreassons (2007) resultat och TRAS där den omfattande normalitetsbeskrivningen kan ses som en beskrivning av ideal-barnet – ett skapande av normen enligt TRAS. Dessutom beskrivs även i identiteten av barn med språksvårigheter i jämförelse med ideal- barnet där det uttrycks att barnet uppvisar för sin ålder atypiska eller opassande beteende. Barn med språksvårigheter förklaras vara aggressiva eller tysta. De har ett avvikande beteende som skapar problem. En negativ identitet målas upp av barnet som anses ha språksvårigheter. Barnet blir sin svårighet genom beskrivningar som svaga eller tysta. Lindgren (2006) tar även upp att barn anammar pedagogers syn på rätt och

fel. Då avvikelser tydliggörs i TRAS materialet kan risk finnas att det skapar en syn på barnet hos övriga barn men även barnet självt och pedagogerna riskerar att bara se misslyckande

Då TRAS materialet behandlar omgivningens påverkan i observationerna i liten grad kan det ses oviktigt. Barn riskerar att kategoriseras med svårigheter som finns i alla situationer och blir en del av identiteten. I schemat som ska användas finns i ingen möjlighet att registrera hänsyn till omgivningens påverkan. Handboken är en slags grund och kan fungera som en uppslagsbok men det är trots allt schemat som pedagogerna använder i vardagen. Då det endast finns kategorier efter ålder på schemat kan det finnas risk att det korta förbehåll om miljöns påverkan som ges i boken glöms bort. Även Andreasson (2007) beskriver att elevernas svårigheter beskrevs utan sammanhang och i vilken miljö de uppstod och menar att eleven blir ägare av problemet. I TRAS materialet visar åtgärderna på att svårigheterna positioneras hos barnet då det är eleven som ska anpassas. Pedagogerna föreslås *lära* barnet passande sätt att till exempel ta initiativ till lek med andra barn. Även i TRAS kan barnet ses som ägare av svårigheten eller problemet då barnet är den som ska förändras Persson och Wiklund (2007) menar att pedagogen påverkar observationen och då kan slutsatsen dras att pedagogen således är medskapare av barns identitet. Observationer ger registrering i TRAS och skapar olika identiteter hos barn.

En liten del på några rader av handboken förklarar att miljöns påverkan ska tas hänsyn till men trots det finns ingen beskrivning på hur det ska registreras. Tvärtom menas att användandet av en mall såsom TRAS minskar risken för personlig tolkning. I TRAS beskrivs att underlag till bedömningen kan skaffas genom en eller några dagars kontakt med barnet. Dokumentation sker på kort tid och reflektion över observationerna finns inte.

Det nämns med några rader att dokumentationen med TRAS ska diskuteras med kollegor för att alla delar i schemat ska kunna fyllas i men inte i syfte att reflektera över resultatet. Nilholm (2007) beskriver att det kompensatoriska perspektivet syftar till att kategorisera för att kunna rikta specialpedagogiska insatser mot individen. TRAS tar sig an det kompensatoriska perspektivet genom att tydligt förkunna materialets syfte med att upptäcka språksvårigheter för att kunna sätta in rätt åtgärder. TRAS materialet kan kritiseras efter samma principer då även förskolan enligt läroplanen (Lpfö98) ska möta alla barn utifrån deras förutsättningar. Olikheter ska även på förskolan ses som en fördel och begreppet mångfald är en viktig aspekt i förskolans värdegrund. TRAS materialet visar på att olikheter kan ses som avvikelser utifrån det normala.

7.2.2 Legitimering, makt och kunskap

Legitimeringen av användandet av TRAS kan beskrivas som att barn genom diagnosticering får det stöd de behöver. Lenz Taguchi (2011) förklarar att dokumentation ska vara ett sätt för pedagogerna att få syn på den barnsyn som råder. Dokumentationen ska syfta till att synliggöra barnsyn och bör därför kritiskt granskas för att utveckling av verksamheten ska kunna ske. Syftet med TRAS materialet beskrivs dock vara att i tidigt skede få syn på de barn som behöver åtgärder eller vidare utredningar på grund av svårigheter i sin språkutveckling.

Studien visar att TRAS materialet legitimerar användandet av denna färdiga mall genom att visa på vikten av att barn får rätt stöd. Likt ett kompensatoriskt perspektiv (Nilholm, 2007) menas det enligt TRAS att barns svårigheter behöver bli tydliga och diagnosticerade för att pedagogerna eller kommunen ska kunna erbjuda rätt hjälp. TRAS materialet uppmuntrar till att svårigheter ska tydliggöras och förklarar det med att barn då får chans till rätt stöd. Lindgren (2006) menar att risken med individuell bedömning är att förskolan använder

dokumentation som fokuserar på svårigheter. Svårigheter hos barnet blir det som syns tydligast.

Även Lutz (2009) visar i sin studie på att pedagoger upplever att diagnostisering krävs för att få resurser till de barn som behöver mer stöd än vad den vardagliga förskoleverksamheten kan erbjuda. Kan det vara så att i en tid med stora barngrupper söker pedagoger efter den extra personal de kan få? Med TRAS som underlag kan det vara lättare att presentera barngruppens svårigheter och behov. TRAS kan ses som ett sätt att skapa makt där pedagoger blir experter som kan uttala sig om det behov som finns. Palla (2011) skriver i sin studie att dokumentation är en rättighet men samtidigt något tvunget som barnet möter i förskolan. Även TRAS materialet blir något alla barn och föräldrar ska ta del av, de tvingas bli varse om pedagogernas bild av barnets språkutveckling. Pedagogerna hamnar då i en maktposition där de har rätten att definiera vem som är avvikande och vem som är normal. Foucault (1987) beskriver makt i skolans värld där läraren examinerar eleverna. Genom att jämföra eleverna skaffar sig läraren kunskap om sina elever och därmed makt att avgöra vad som är normalt. TRAS kan ses på liknande sätt genom att observationerna är en slags examination. Barnen examineras genom att pedagogerna studerar dem och ”resultatet” antecknas. På samma sätt som i Foucaults exempel skaffar sig pedagogen kunskap och jämför barnen. Vad som ses som normalt skapas av pedagogen och förmedlas till barn och föräldrar. Foucault menar att makt hör ihop med kunskap och i användandet av TRAS materialet kan maktutövning synas. Pedagogerna skaffar kunskap om barnen men skapar även kunskap till exempel när de förmedlar vad som är normalt. I bakgrunden till Läroplan för förskolan (Lpfö98) förklaras att barn inte ska bedömas efter ålder och pedagoger ska inte heller skaffa kunskap i syfte att kategorisera barn. TRAS förklaras utgå ifrån att barn når vissa nivåer i språkutveckling vid vissa åldrar enligt den normala språkutvecklingen. Dessutom ska barn kartläggas i syfte att peka på vilka som har svårigheter för att kunna stödja. TRAS går således tväremot läroplanens intentioner om dokumentation.

Lindö (2010) beskriver TRAS som ett observationsmaterial men menar samtidigt att åtgärderna för barn som anses ha språksvårigheter ska handla om verksamheten och inte individen. I TRAS beskrivs åtgärder i stor utsträckning handla om att *träna* barnet, individen, att utvecklas.

TRAS kan ses som ett material där identifiering av barn med språksvårigheter sker i syfte att stödja och hjälpa. Däremot saknas diskussion om vilken makt enskilda pedagoger ges. För att förstå diskursen om barn med språksvårigheter enligt TRAS kan det tolkas som att negativa konsekvenser av identifiering av svårigheter inte finns.

7.3 Slutord

Resultatet i studien av TRAS visar på liknelser med annan forskning om kartläggning av barn till exempel Andreasson (2007) och Lutz (2009) där det anses endast positivt att bedöma barn. De uteslutande bra sidorna av tydliggörande av svårigheter blir vad Fairclough kallar ”common sense”. Författarna presenterar endast positiv bild av kartläggning av svårigheter. En slags kategorisering sker då av barnen på förskolan. Det blir därför viktigt att synliggöra vad kategorisering kan leda till och vilka identitetspositioner som skapas i TRAS. Winther Jörgensen och Phillips (2000) menar att diskurs är en bild av verkligheten och i resultatet av studien av TRAS kan ses som en bild av verkligheten för barn som anses ha språksvårigheter. Samtidigt som barnens behov kartläggs i syfte att hitta åtgärder för att stötta sätts en slags stämpel på att barnen ses som barn med språksvårigheter. Då TRAS materialet uteslutande

observerar barnets beteende och fyller endast i vad barnet uppvisar glöms miljöns påverkan bort. Omgivningen ses som oviktig vilket leder till att svårigheten placeras hos barnet. Det kan ses ett tydligt kompensatoriskt perspektiv i TRAS då barnet ska kompenseras för sina svårigheter. (Nilholm, 2007). I det kritiska perspektivet kritiserar just förläggandet av svårigheten hos individen för att det anses skapa negativ identitet hos barnet och hur omgivningen ser på barnet. Det finns inget utrymme för reflekterande om vad TRAS skapar för identitetspositioner och på förskolorna kan det då lätt glömmas bort. ”De något svagare barnen” behöver diskuteras som benämning på barn som anses ha svårigheter och ett ifrågasättande av vad som skapas då barn beskrivs på så vis. Resultatet i studien av TRAS visar på att barn som anses ha språksvårigheter beskrivs i jämförelse med det som anses vara den normala språkutvecklingen samt i negativa ordalag som aggressiva eller tysta. Barn positioneras som individer i behov av hjälp och pedagogerna har makt och legitimitet att bedöma vilka som har språksvårigheter.

7.4 specialpedagogisk implikation och förslag till vidare forskning

Då TRAS materialet inte diskuterar risker med synliggörande av svårigheter finns heller inga råd eller förslag på hur dokumentationen ska hanteras. Den specialpedagogiska konsekvensen blir att barn redan i förskoleålder ska mätas utifrån var de befinner sig i språkutvecklingen. Pedagoger bör därför vara medvetna om riskerna som finns vid dokumentation. Nilholm (2007) anser att dilemmaperspektivet visar på vikten av att förstå vilka olika dilemman som kan uppstå när barn uppvisar svårigheter. Det krävs ett ställningstagande om kategorisering eller inte av barn med svårigheter. Ett barn kan genom klassificering få en negativ identitet som ”stämplar” elev och gör svårigheterna till en sanning som är individbaserad. Samtidigt kan ett barn som inte kategoriseras riskera att inte få det stöd som behövs. Läroplanen (Lpfö98) visar på att Pedagogerna ska ”..följa upp och analysera varje barns utveckling..” (s.15) . Således finns krav på att följa barns utveckling och då anser jag det särdeles viktigt att vara medveten om de olika dilemman som finns vid dokumentation av barn i förskolan. . Pedagoger bör vara uppmärksamma på vilka identiteter som skapas i dokumentation men även reflektera över sin egen påverkan på situationer. Diskussioner om vad som ska bedömas eller observeras bör ske på alla förskolor. Studien visar på att barn som anses ha språksvårigheter beskrivs i TRAS efter jämförelse med det som anses normalt efter ålder och det skapar en bild av ett hjälp- behövande barn. Hur kan vi tala om barn som har språksvårigheter utan att skapa en negativ bild? Specialpedagoger får en viktig uppgift att starta upp reflektioner över vad som skrivs ner och sparas om barnen i förskolan. Specialpedagogen behöver även tillsammans med pedagogerna fundera över vilken påverkan val av dokumentationsmodell har över hela verksamheten. Det specialpedagogiska perspektivet som syns i TRAS är det som Nilholm (2007) beskriver som kompensatoriskt och det är viktigt att veta vilka möjligheter och svårigheter det skapar. Det kompensatoriska perspektivet kan skapa möjlighet till stöd för barn men samtidigt kan svårigheten bestå i att barnet och barnets föräldrar får en bild av en identitet som svag.

Studien av TRAS materialet visar på att ordval då barn med språksvårigheter beskrivs blir viktiga då de kan ses som identitetsskapande. Då studien baseras på textanalys skulle det kunna vara av intresse att forska vidare i området genom att använda sig av intervju av pedagoger som arbetar med TRAS materialet. Intervju och även studerande av ifyllda TRAS – scheman skulle ge en ytterligare en dimension och undersöka den praktik som sker i användandet av TRAS på förskolor.

Referenslista

- Andreasson, I. (2007). *Eleveplanen som text – om identitet, genus, makt och styrning i skolans elevdokumentation*, Göteborg studies in educational sciences nr. 248. Göteborg: Göteborgs Universitet
- Espenakk, U. & Frost, J. & Horn, E. & Gess Solheim, R. & Hansen, Å. & Klepssvik Färevaag, M. & Grove, H. & Löge, IK. (2004). *TRAS Tidig Registrering Av Språkutveckling*. Översättare Ekesund, A. Herning: Specialpedagogiskt förlag
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner en sorts metodbok*. Studentlitteratur: Lund.
- Elfström, I. (2004). *Varför individuella utvecklingsplaner*. Forskning nr 26. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm. Institutionen för individ, omvärld och lärande.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse analysis*. Edinburgh: Pearson education limited
- Fairclough, N (2003). *Analysing discourse*. Abingdon: Routledge
- Foucault, M.(1975). *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag
- Hägström, I.(2010). *Elever med läs- och skrivsvårigheter*. L. Bjar & C. Liberg (Red.) *Barn utvecklar sitt språk*. (s.239-254). Lund: Studentlitteratur
- Lutz, K. (2009). *Kategorisering av barn i förskoleåldern*. Malmö: Holmbergs
- Lenz Taguchi, H (2011) *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Lindgren, AC. (2007). *Individuella Utvecklingsplaner i förskolan - på vilka grunder?* Magisteruppsats 10 poäng. Göteborg: Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik och didaktik
- Lindö, R. (2009). *Det tidiga språkbudet*. Lund: Studentlitteratur
- Nilholm, C.(2007). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet*. Malmö: Holmbergs
- Skolverket. (1998). *Läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes
- Skolverket. (2005). *Allmänna råd för kvalitet i förskolan* Stockholm: Fritzes
- Skolverket. (2008). *Tio år efter förskolereformen* Stockholm: Fritzes

- Skolverket. (2009). *Redovisning av uppdrag om förslag till förtydliganden i läroplanen för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2012). *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation*. Stockholm: Fritzes
- Persson, A. & Wiklund, L. (2007) *Hur långt är ett äppelskal? - tematiskt arbete i förskoleklass*. Stockholm: Liber
- Vallberg Roth, A. (2010). *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Winther Jörgensen, M. & Phillips, L.(2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Utbildningsdepartementet (2011) *Förskola i utveckling - bakgrund till ändringar i förskolans läroplan* promemoria (U2010: A)
- Vetenskapsrådet , *Oredlighet i forskning*. Hämtat 5 maj 2012, från <http://www.vr.se/etik/oredlighetiforskningen.4.9232df81081e742f7e800049.html>

